

break off. Autoimmune damage mechanisms and beta-cells necrosis developed. The process of inflammation caused decreasing of Insulin and C-peptide levels on 60th days.

Key words: *experimental diabetes, Streptozotocin, Insulin, C-peptide, Glucagon.*

Стаття надійшла до редакції 25.04.2014 р.

Зяблицев Сергій Володимирович - професор кафедри патологічної фізіології ДонНМУ ім. М. Горького, завідувач відділом молекулярно-генетичних досліджень ЦНДЛ, доктор медичних наук; +38 062 295-03-26
Ролінська Лариса Михайлівна - лікар Донецької обласної клінічної лікарні.

© Колесник Ю.М., Абрамов А.В., Іваненко Т.В., Жулінський В.О.

УДК: 616-008.922.1"735"

Колесник Ю.М., Абрамов А.В., Іваненко Т.В., Жулінський В.О.

Запорізький державний медичний університет, кафедра патофізіології (м.Запоріжжя, просп. Маяковського, 26, 69035, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПРЕСІЇ БІЛКІВ VCL-2, P53 ТА ПРОЛІФЕРАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ В ПАНКРЕАТИЧНИХ ОСТРІВЦЯХ ПІД ВПЛИВОМ ПЕРЕРИВЧАСТОЇ ГІПОКСІЇ ЗА УМОВ ЕКСПЕРИМЕНТУ

Резюме. *В останній час зберігається цікавість до використання немедикаментозних методів профілактики і лікування хвороб. До них відноситься, в тому числі, і переривчаста гіпоксія як природний стимул неспецифічної резистентності організму людини. Одним із примітних, але мало вивчених ефектів дозованої гіпоксії, є її вплив на ендокринний апарат підшлункової залози. У статті проводиться аналіз експресії маркерів апоптоза і проліферативної активності бета-клітин у щурів після багатоденних гіпоксичних тренувань. Отримані результати свідчать про стимулюючу дію переривчастої гіпоксії на деякі молекулярні механізми бета-ендокриноцитів.*

Ключові слова: *переривчаста гіпоксія, апоптоз, проліферативна активність, бета-клітини підшлункової залози.*

Вступ

В останній час зберігається цікавість до використання немедикаментозних методів профілактики і лікування хвороб. До них можна віднести фітотерапію, лікувальне голодування, детоксикацію, магнітно-лазеротерапію, галотерапію в соляних печерах, ряд інших методів і підходів. У це коло вписується і переривчаста гіпоксія (ПГ) як природний стимул неспецифічної резистентності організму людини. На сьогоднішній день відомо, що наслідком дозованого впливу гіпоксичного фактора є не тільки розвиток типового патологічного процесу, скільки прояв саногенних ефектів [Холден, Пристли, 1935, Караш і др., 1988, Belaidi et al., 2009, Katayama et al., 2009]. На практиці дозувати дію гіпоксії можливо не тільки в умовах середньогір'я, але і шляхом моделювання високогірних умов у барокамерах. За допомогою такого роду технічних пристроїв, представляється можливим використання штучно створеної переривчастої гіпоксії.

Переривчаста гіпоксія - це немедикаментозний метод підвищення неспецифічної резистентності організму до пошкоджень чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, який забезпечує розвиток в організмі дозованої за глибиною і часом гіпоксії. Досягнення ефекту гіпоксичного впливу визначається сумарною тривалістю сеансу, величиною і швидкістю зниження парціального тиску кисню у вдихуваному повітрі. Важливо, що при різкому падінні pO_2 , виникає гострий розвиток важких гіпоксичних станів, тоді як при повільному падінні pO_2 ефект переривчастої гіпоксії і компенсація гіпоксичного стану поширюються не тільки на мо-

мент сеансу гіпоксичних тренувань (у нашому випадку це 6 годин), але і в постгіпоксичний період, котрий у нашому випадку є періодом повної відсутності гіпоксичних впливів.

Висока ефективність ПГ обумовлена оптимальним поєднанням безпосередніх реакцій основних систем організму на дозовану гіпоксію з довготривалою адаптацією. Гіпоксичний вплив при цьому не виходить за рамки фізіологічного, а механізм реалізації підвищення енергозабезпечення організму має генетично обумовлений характер. ПГ не вступає в протиріччя з іншими способами профілактики і лікування, включаючи медикаментозні, хірургічні тощо. Більш того, має здатність нейтралізувати побічні ефекти останніх. Вивчення побічних ефектів показало, що в основі саногенної дії ПГ лежить стимуляція функціонального стану органів і систем, відповідальних за транспорт і утилізацію кисню в організмі, тобто серцево-судинну та дихальну системи, еритроцити. Поряд із цим ПГ активує функціональний стан нейроендокринної системи, формуючи необхідний гормональний базис розвитку адаптаційних процесів в організмі [Колесник, Абрамов, 1992, 1993, Колесник і др., 2004].

Одним із примітних, але мало вивчених ефектів ПГ є її вплив на ендокринний апарат підшлункової залози [Колесник, Абрамов, 1992, 1993, Абрамов, 1997, Колесник і др., 2010]. Раніше було показано, що ПГ призводить до збільшення питомої чисельності інсулін-позитивних клітин на 68% у співвідношенні з інтактними щурами [Іваненко, 2011, Іваненко, Кузьо, 2011, Абра-

мов и др., 2011]. Відомо, що зміна чисельності клітинної популяції контролюється процесами клітинної проліферації та клітинної загибелі.

Мета дослідження: вивчити експресію маркерів апоптоза і проліферативної активності бета-клітин у щурів після багатоденних гіпоксичних тренувань.

Матеріали та методи

Дослідження проведені на 30 щурах (самцях) лінії Вістар масою 250-270 г., котрі були розподілені на 3 експериментальні групи по 10 особин в кожній: 1 групу становили інтактні щури; 2 групу щури з 15-денними гіпоксичними тренуваннями; та 3 група з 10-денним постгіпоксичним періодом. ПГ моделювали в барокамері де тварини знаходились по 6 годин щоденно, з 1 по 5 день на висоті 1000-5000 м над рівнем моря, а з 6 дня на висоті 6000 м, що відповідає концентрації кисню в повітрі 9,8% ($pO_2=74,2$ мм Hg).

Для вивчення проліферативної активності ендокриноцитів всім тваринам щоденно на протязі 7 останніх днів експерименту вводили 5-бромдезоксіуридин (BrdU) в дозі 40 мг/кг внутрішньоочеревинно.

Для оцінки інтегративного показника проліферативної активності ендокриноцитів, ми пропонуємо розрахунковий індекс (BrdU індекс) проліферації за формулою (1): $BrdU\text{-індекс} = N/I \times 100\%$, де N - кількість BrdU-імунопозитивних клітин на cm^2 ; I - кількість інсулін-імунопозитивних клітин.

Для оцінки інтенсивності синтезу антиапоптотичних білків в ендокриноцитах, ми запропонували індекс (Bcl-2 індекс) антиапоптотичної активності за формулою (2): $Bcl2\text{-індекс} = B/I \times 100\%$, де B - кількість Bcl2-імунопозитивних клітин на cm^2 ; I - кількість інсулін-імунопозитивних клітин.

Для оцінки інтенсивності синтезу проапоптотичних білків в ендокриноцитах, ми запропонували індекс (p53 індекс) проапоптотичної активності за формулою (3): $p53\text{-індекс} = P/I \times 100\%$, де P - кількість p53-імунопозитивних клітин на cm^2 ; I - кількість інсулін-імунопозитивних клітин.

Для інтегральної оцінки про- і анти-апоптотичних процесів в ендокриноцитах ми пропонуємо індекс апоптоза за формулою (4): $Індекс\ апоптоза = P/B \times 100\%$, де P - кількість p53-імунопозитивних клітин на cm^2 ; B - кількість Bcl2-імунопозитивних клітин на cm^2 .

Щурів виводили з експерименту декапітацією під наркозом. Підшлункову залозу фіксували в розчині Буена і після стандартної гістологічної обробки заключали в парапласт (MkCormick, США). На мікротомі Microm H235 (Німеччина) готували 5 мікронні зрізи з різних частин підшлункової залози, котрі після депарафінізації і регідратації оброблювали антитілами до інсуліну (Peninsula Lab. Inc., Великобританія), білку Bcl-2 (Santa Cruz, США), білку p53 (Santa Cruz, США), антитілами до BrdU (Sigma, США). В якості вторинних антитіл використовували IgG коньюгований з FITC (Sigma,

США). Аналіз імунофлюоресцентної реакції проводили на системі цифрового аналізу зображення VIDAS-386 (Contron Elektronik, Німеччина) за допомогою флюоресцентного мікроскопа Axioskop з високоімерсійним світлофільтром 38HE та відеокамери Axiosam HRm (Zeiss, Німеччина). Дані отримані в експерименті обробляли пакетом прикладних та статистичних програм VIDAS-2,5 (Contron Elektronik, Німеччина) та Excell-2003 (США). Для оцінки достовірності відмінностей в групах використовували t-критерій Стьюдента (Pst).

Результати. Обговорення

Нами було встановлено, що кількість BrdU-імунопозитивних ендокриноцитів по закінченні ПГ збільшувалася на 64% (Pst<0,05), що практично відповідає приросту питомої чисельності бета-клітин (табл. 1). Після 10 днів постгіпоксичного періоду чисельність BrdU-імунопозитивних ендокриноцитів в панкреатичних острівцях зменшувалася і ставала достовірно нижче на 10% (Pst<0,05), ніж у контрольних щурів.

Як видно з розрахункових показників (табл. 2), ПГ не змінювала індекс проліферативної активності, тоді як через 10 днів після закінчення дії ПГ даний показник достовірно знижувався, порівняно з показником контрольних щурів. Отже, збільшення питомої кількості бета-ендокриноцитів у підшлунковій залозі щурів не можна пояснити стимуляцією їх проліферативної ак-

Таблиця 1. Питома кількість імунопозитивних клітин у панкреатичних острівцях ($M \pm m$).

Кількість клітин / cm^2 зрізу залози	Здорові (контроль)	Переривчаста гіпоксія	
		По закінченні	Через 10 днів
Інсулін-імунопозитивні	5209±389	8765±484*	6583±400*#
BrdU- імунопозитивні	988±5	1627±6*	904±1*#
Bcl2- імунопозитивні	626±5	707±5*	528±3*#
p53- імунопозитивні	1257±8	885±3*	470±2*#

Примітки: (*) - достовірні (Pst<0,05) відмінності по відношенню до показників у контрольних щурів; (#) - достовірні (Pst<0,05) відмінності по відношенню до показників після закінчення ПГ.

Таблиця 2. Індеси активності молекулярних маркерів у панкреатичних острівцях ($M \pm m$).

Індекс	Здорові (контроль)	Переривчаста гіпоксія	
		По закінченні	Через 10 днів
проліферативної активності	18,97±0,10	18,57±0,07	13,73±0,03*#
антиапоптотичної активності	12,02±0,09	8,06±0,05*	8,03±0,04*
проапоптотичної активності	24,12±0,15	10,09±0,03*	7,14±0,03*#
Апоптоза	2,000±0,012	1,253±0,006*	0,890±0,005*#

Примітки: (*) - достовірні (Pst<0,05) відмінності по відношенню до показників у контрольних щурів; (#) - достовірні (Pst<0,05) відмінності по відношенню до показників після закінчення ПГ.

тивності в результаті багатоденної дії переривчастої гіпоксії.

Іншим процесом, який може впливати на чисельність ендокриноцитів, є інтенсивність клітинного апоптоза. Одними з добре вивчених молекулярних маркерів апоптоза є антиапоптотичний білок Bcl-2 та проапоптотичний білок p53.

Ідентифікація маркерів апоптоза імуногістохімічним методом в панкреатичних острівцях показала, що чисельність Bcl2 позитивних ендокриноцитів при закінченні ПГ достовірно збільшилася на 12% ($P < 0,05$) у порівнянні з показником контрольних щурів (див. табл. 1). Проте, після закінчення 10 днів постгіпоксичного періоду, чисельність Bcl2 позитивних ендокриноцитів достовірно знижувалася як в порівнянні з інтактними тваринами так і в групі щурів через 10 днів після закінчення періоду дії ПГ.

Отримані результати показали, що ПГ призводить до істотного зниження індексу антиапоптотичної активності на 23% ($P < 0,05$), порівняно з показником контрольних щурів (див. табл. 2). А в постгіпоксичний період величина індексу антиапоптотичної активності достовірно не змінювалася.

Разом із тим, ПГ призводить до зменшення чисельності p53 імунопозитивних ендокриноцитів на 40% ($P < 0,05$), порівняно з показником контрольних щурів (див. табл. 1). А в постгіпоксичний період кількість p53 імунопозитивних ендокриноцитів знижувалася практично вдвічі.

Отримані результати показали, що ПГ призводить до істотного зниження індексу проапоптотичної активності майже у 2,5 рази у порівнянні з показником контрольних щурів (див. табл. 2). Даний показник продовжував знижуватися і в постгіпоксичний період, знижуючись в 3,5 рази у порівнянні з інтактними щурами.

Таким чином, отримане в нашому попередньому дослідженні підвищення на 68% ($P < 0,05$) питомої чисельності бета-ендокриноцитів під впливом ПГ, вочевидь можна пояснити значним гальмуванням про-

цесів апоптоза в панкреатичних острівцях, що проявляється зменшенням синтезу проапоптотичного білка p53. Отже, можна припустити те, що ПГ оберігає бета-клітини від природної загибелі.

Підвищення індексу апоптоза вказує на переважання проапоптотичних процесів у клітинах, тоді як його зниження - на пригнічення апоптоза. Отримані нами результати показали, що ПГ призводить до значного на 37% ($P < 0,05$), зниження індексу апоптоза, а через 10 днів після закінчення ПГ даний показник був на 55% ($P < 0,05$) менше, ніж у контрольних тварин (див. табл. 2).

Таким чином, ми можемо констатувати, що дія переривчастої гіпоксії знижує проапоптотичний потенціал бета-клітин, забезпечуючи їх більшу стійкість до дії проапоптотичних факторів, тим самим забезпечуючи збільшення питомої чисельності бета-ендокриноцитів.

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Отримані в цій статті результати свідчать про стимулюючу дію переривчастої гіпоксії на деякі молекулярні механізми бета-ендокриноцитів. Збільшення чисельності бета-ендокриноцитів пов'язане не стільки зі стимуляцією їх проліферації, скільки викликане пригніченням механізмів апоптоза, що було встановлено при розрахунку запропонованого індексу апоптоза, важливого показника балансу експресії про- і антиапоптотичних білків в ендокринних клітинах.

2. Ще одним важливим результатом проведених досліджень ми вважаємо вперше виявлений факт пролонгованої дії інсулін-стимулюючого ефекту ПГ після закінчення гіпоксичних тренувань, що, головним чином, проявлялося низьким індексом апоптоза.

Перспективи подальших розробок будуть полягати у вивченні особливостей експресії білків Bcl-2, p53 та проліферативної активності в панкреатичних острівцях за умов поєднання переривчастої гіпоксії з експериментальним цукровим діабетом у щурів лінії Вістар.

Список літератури

- Абрамов А.В. Иммуномодулирующий свойства гипоталамических нейропептидов /А.В.Абрамов, Ю.М.Колесник //Патология.- 2004.- Т.1, №1.- С.14-21.
- Абрамов А.В. Центральні механізми стимулюючого впливу інтервальних гіпоксичних тренувань на ендокринну функцію підшлункової залози щурів /А.В.Абрамов //Фізіол. журнал.- 1997.- Т.43, №5-6.- С.62-69.
- Влияние гипоксических тренировок на функциональное состояние бета-клеток панкреатических островков у крыс /А.В.Абрамов, Ю.М.Колесник, Т.В.Иваненко [и др.] //Физиология и здоровье человека: научн. тр. III съезда физиологов СНГ, 1-6 окт. 2011 г., г.Ялта. - Москва, 2011.- С.163.
- Иваненко Т. В. Влияние гипоксических тренировок на функциональное состояние бета-клеток поджелудочной железы крыс /Т.В.Иваненко, Н.В.Кузьо //Акт. питання фармац. та мед. науки та практики.- Запоріжжя, 2011.- Вип. XXIV, Т.2: матер. Всеукр. конф. молодих вчених та студентів з міжнар. участю "Сучасні аспекти медицини і фармації - 2011".- С.22.
- Иваненко Т. В. Влияние гипоксических тренировок на функцию бета-клеток панкреатических островков /Т.В.Иваненко //Акт. проблеми сучасної медицини: Вісник Укр. мед. стомат. академії.- 2011.- Т.11, №4 (ч.2).- С.82-84.
- Караш Ю.М. Нормобарическая гипоксия в лечении, профилактике и реабилитации /Ю.М.Караш, Р.Б.Стрелков, Ф.Я.Чижов.- М.: Медицина, 1988.- 353с.
- Колесник Ю.М. Вплив гіпоксичної гіпоксії на стан ендокринної функції підшлункової залози щурів /Ю.М.- Колесник, А.В.Абрамов //Фізіол. журнал.- 1992.- Т.38, №3.- С.60-63.
- Колесник Ю.М. Эндокринная функция поджелудочной железы при экспериментальном сахарном диабете у крыс и ее особенности при адаптации к гипоксии /Ю.М.Колесник, А.В.Абрамов //Пробл. эндокринологии.- 1993.- Т.39, №5.- С.37-39.
- Методи изучения нейроэндокринных взаимодействий в норме и при патологии /Ю.М.Колесник, А.В.Абра-

- мов, А.В.Траилин [и др.] //Запорожский мед. журнал.- 2002.- №3.- С.8-11.
- Нейро-иммунно-эндокринные механизмы регуляции эндокринной функции панкреатических островков /Ю.М.Колесник, А.В.Абрамов, О.В.Ганчева [и др.] //Загальна патологія і клін. патофізіологія.- 2010.- Т.5, №3.- С.16-20.
- Холден Дж. С. Дыхание /Дж. С.Холден, Дж. Г.Пристли.- М. ; Л.: Гос. изд-во биол. мед. лит., 1935.- 463 с.
- Intermittent Hypoxia and Cardiovascular System /E.Belaidi, A. R. Marie Joyeux-Faure [et al.] //Intermittent hypoxia.- 2009.- Section 1.- 242p.
- Intermittent Hypoxia and Respiratory System /K.Katayama, M.Pokorski, T.V.Serebrovskaya [et al.] //Intermittent hypoxia.- 2009.- Sect.2.- P.245-310.

Колесник Ю.М., Абрамов А.В., Иваненко Т.В., Жулинский В.А.
ОСОБЕННОСТИ ЭКСПРЕССИИ БЕЛКОВ BCL-2, P53 И ПРОЛИФЕРАТИВНОЙ АКТИВНОСТИ В ПАНКРЕАТИЧЕСКИХ ОСТРОВКАХ ПОД ВЛИЯНИЕМ ПРЕРЫВИСТОЙ ГИПОКСИИ В УСЛОВИЯХ ЭКСПЕРИМЕНТА

Резюме. В последнее время сохраняется интерес к использованию немедикаментозных методов профилактики и лечения болезней. К ним относится, в том числе, и прерывистая гипоксия как природный стимул неспецифической резистентности организма человека. Одним из примечательных, но мало изученных эффектов дозированной гипоксии является ее влияние на эндокринный аппарат поджелудочной железы. В статье проводится анализ экспрессии маркеров апоптоза и пролиферативной активности бета-клеток у крыс после многодневных гипоксических тренировок. Полученные результаты свидетельствуют о стимулирующем действии прерывистой гипоксии на некоторые молекулярные механизмы бета-эндокриноцитов.

Ключевые слова: прерывистая гипоксия, апоптоз, пролиферативная активность, бета-клетки поджелудочной железы.

Kolesnyk Y.M., Abramov A.V., Ivanenko T.V., Zhulinskyi V.O.

THE FEATURES OF EXPRESSION OF BCL-2 AND P53 PROTEINS AND PROLIFERATIVE ACTIVITY IN PANCREATIC ISLETS UNDER THE INFLUENCE OF INTERMITTENT HYPOXIA IN EXPERIMENTAL CONDITIONS

Summary. The interest of usage of non-pharmacological methods for preventing and treating diseases is retained recently. They are including particularly an intermittent hypoxia as a natural incentive of nonspecific resistance of an organism. One of the notable but little-studied effects of dosage hypoxia is its effect on the endocrine pancreas apparatus. This article analyzes the expression of markers of apoptosis and proliferative activity of beta-cells in rats after multiday hypoxic training. Obtained results show the stimulating effect of intermittent hypoxia on some molecular mechanisms of beta-endocrinocytes.

Key words: intermittent hypoxia, apoptosis, proliferative activity, beta cells.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2014 р.

Колесник Юрій Михайлович - д. мед. н., ректор ЗДМУ, професор, завідувач кафедри патофізіології Запорізького державного медичного університету; +38 0612 34-35-61; kolesnik@zsmu.zp.ua

Абрамов Андрій Володимирович - д. мед. н., професор кафедри патофізіології Запорізького державного медичного університету; +38 0612 34-35-61; abramov@zsmu.pp.ua

Іваненко Тарас Васильович - к. мед. н., асистент кафедри патофізіології Запорізького державного медичного університету; +38 0612 34-35-61; IvanenkoTV@i.ua

Жулінський Володимир Олександрович - к. мед. н., доцент кафедри патофізіології Запорізького державного медичного університету; +38 0612 34-35-61; zhulj2011@yahoo.com

© Кресюн Н.В., Годлевський Л.С., Нєнова О.М., Полясний В.О.

УДК: 616.4-008.6

Кресюн Н.В., Годлевський Л.С., Нєнова О.М., Полясний В.О.

Одеський національний медичний університет (прв.Валіховський, 2, м.Одеса, 65082, Україна)

МОРФОЛОГІЧНІ ЗМІНИ СІТКІВКИ ПРИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМУ ЦУКРОВОМУ ДІАБЕТІ ЗА УМОВ ВПЛИВУ МІЛІМЕТРОВОГО ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

Резюме. У щурів лінії Вістар введенням стрептозотоцину (СТЗ) (50,0 мг/кг, в/очер) викликали цукровий діабет (вміст глюкози в крові перевищував 300 ммоль/л). Через 10 місяців з моменту моделювання діабету при гістологічному дослідженні сітківки ока у щурів з СТЗ-діабетом число тіней перипіцитів збільшилось у 3,3 рази, а число ацелюлярних капілярів - в 4,2 рази перевищувало відповідні показники в контролі. Застосування електромагнітного опромінення міліметрового діапазону (7,1 мм) на зону ока зменшувало досліджувані показники порівняно з такими у нелікованих тварин відповідно в 2,19 та в 1,81 рази.

Ключові слова: стрептозотонин, цукровий діабет, ретинопатія, міліметрове електромагнітне випромінювання.

Вступ

Розвиток гіперглікемії супроводжується виникненням ретинопатії -діабетичної ретинопатії (ДР), в патогенезі якої важливим є механізми активації перекисного

окиснення ліпідів, ремоделювання судинної системи сітківки, а також дегенеративні зміни з боку нейрональних елементів сітківки [Цисельський, 2006; Kowluru et